גומי: מניסוי בוטני לסחורה עולמית

Dr Alexander Ressos, TEP
Attorney-at-Law (Switzerland and Germany),
Solicitor (England & Wales and Hong Kong)
Of Counsel, KGP Legal LLC
alexander.ressos@kgplegal.com.sg
www.ressos.com.sg

הזרעים של Wickham והשתילים של 1877

הבדיל היה מוכר בחצי האי במשך מאות שנים, ואילו הגומי היה יבוא בוטני. עץ הגומי הפארי, *Hevea brasiliensis*, מקורו באגן האמזונס, שם החזיקה ברזיל במחצית השנייה של המאה התשע־עשרה במונופול כמעט מוחלט על הגומי הבר. משרד הודו (India Office) והגנים הבוטניים המלכותיים בקיו (Kew) ביקשו לשבור אותו. ב־1876 שלח Henry Wickham כ־70,000 זרעים מאזור Santarém לאנגליה. הם הגיעו לקיו ב־15 ביוני 1876, ושם נבטו כ־2,700 מהם בתוך שבועות ספורים.[1]

השתילים נשלחו לגנים הבוטניים של המושבות הטרופיות הבריטיות. שתילי הגומי הראשונים הגיעו לסינגפור מקיו ב־1877.[2] התיאורים של המשלוח שונים בפרטים. הביוגרפיה של Ridley בספרייה הלאומית קובעת ש־22 שתילים הגיעו מציילון ושתריסר מהם ניטעו בגנים הבוטניים, ואילו מקורות אחרים מציינים אחד־עשר.[3] במשך עשור משכו העצים עניין מועט, משום שהמטעים במצרים העדיפו קפה, סוכר וגמביר (gambier), שהיו להם שווקים מבוססים.

Ridley וטכניקת הניצול

הדחף המכריע בא מ־Henry Nicholas Ridley, שמונה ב־1888 למנהל הגנים והיערות של יישובי המצרים (Straits Settlements) והיה המנהל המדעי הראשון של הגנים הבוטניים של סינגפור. Ridley ערך ניסויים בעצים וזיהה את הפוטנציאל המסחרי שלהם. תרומתו החשובה

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

ביותר הייתה טכנית. ב־1895 שכלל וקידם שיטת ניצול (tapping) בדגם אדרה (herringbone), שאפשרה לאסוף לטקס בלי לפגוע פגיעה חמורה בעצים.[4] כך אפשר היה לנצל את העצים באופן סדיר במשך שנים רבות.

Ridley דחק זרעים בידי כל בעל מטע שביקר בגנים, להט שזיכה אותו בכינוי "Ridley המטורף" (Mad Ridley). בתוך עשרים שנה התברר שצדק. הגנים מתארים את תפקידם כמי ששכללו את טכניקת הפקת הגומי שעדיין נמצאת בשימוש כיום. בשיאו, בשנות העשרים, הפיק חצי האי המלאי כמחצית מהלטקס בעולם. Ridley חזר מאוחר יותר לקיו, שם השלים פלורה בת חמישה כרכים של חצי האי המלאי, ונפטר ב־24 באוקטובר 1956 בגיל מאה.[5]

בעלי המטעים הראשונים

הנטיעה המסחרית הראשונה של גומי במלאיה מתוארכת ל־1896. בין החלוצים היה Tan Chay Yan, סוחר סיני ממלאקה שמתואר כאדם הראשון שנטע גומי על בסיס מסחרי. לאחר ש־Ridley הכיר לו את הגידול, פתח אחוזה בשטח 22 אקר ב־Bukit Lintang שליד מלאקה.[6] האחוזה מראה כיצד התחיל הגומי. סוחר סיני מיישובי המצרים, בייעוץ של מדען קולוניאלי, נטל את הסיכון לטעת גידול שלא יניב דבר במשך כמה שנים.

הביקוש עשה את השאר, משום שהאופניים ואחריהם המכונית יצרו שוק לצמיגים פנאומטיים שהגומי הבר מברזיל לא יכול היה לספק. ב־1903 ניטעו במלאיה כ־20,000 אקר גומי, שטח שעלה עד 1922 ל־2,260,000 אקר. Drabble מציין 935,000 הקטאר, כלומר כ־2.3 מיליון אקר, ב־1921, שהיו כ־55% מכלל השטח הנטוע בדרום אסיה ובדרום־מזרח אסיה.[7] שתי הסדרות, ממקורות שונים, עקביות אפוא באופן כללי. שתיהן מראות מהפכה בשימושי הקרקע בתוך עשרים שנה.

אחוזות, בתי סוכנות ומגדלים קטנים

נטיעת גומי דרשה יותר הון מכריית בדיל, משום שהעצים הבשילו במשך שנים. ההון הגיע בעיקר מלונדון, שם הונפקו חברות לרכישת אחוזות במלאיה ולנטיעתן, כך שבין 1903 ל־1912 נרשמו כ־260 חברות לפעילות במדינה. את אחוזותיהן ניהלו בתי הסוכנות (agency houses) של סינגפור וקואלה לומפור, ששימשו כמזכירים, כרוכשי אספקה וכסוכני מכירה. Huff מונה כבתי הסוכנות המובילים בסינגפור את Boustead, Barlow, Sandilands Buttery, Paterson Simons, East Asiatic Company, Borneo Company, Harrisons Barker, Guthrie ו־Sime Darby.[8] פרק II של חלק זה מתאר את בתי הסוכנות האלה ואת בנקי החליפין שמימנו אותם.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

כוח העבודה לאחוזות הגיע בעיקר מדרום הודו וגויס בשיטות של עבודת חוזה (indenture) ולאחר מכן של הגירה בסיוע. עבודה סינית נותרה חשובה בניצול ובאחוזות הקטנות. חקלאים מלאים נטעו גומי באדמותיהם, לעתים קרובות לצד אורז ועצי פרי, משום שהמשפחה יכלה לנצל את הגידול ולמכור אותו במזומן. ב־1921 השתרעו האחוזות על כ־60% מהשטח הנטוע במלאיה, שלושה רבעים מהן בבעלות אירופית, ואילו המשקים הקטנים השתרעו על כ־40%.[9] חלקם של המגדלים הקטנים מרשים עוד יותר משום שהמדיניות הקולוניאלית העדיפה שוב ושוב את האחוזות, הן בהקצאת הקרקע והן במסגרת תוכניות ההגבלה שיידונו להלן.

להון הסיני היה תפקיד משלו. Lee Kong Chian, שהחל את דרכו בעסקי הגומי של חותנו Tan Kah Kee, הפך ב־1928 בית עישון גומי ב־Muar ל־Nam Aik Rubber Company, וב־1931 ייסד את Lee Rubber Company. הוא נודע בכינוי "מלך הגומי והאננס" של דרום־מזרח אסיה. כסגן יו"ר Chinese Commercial Bank נטל חלק במיזוג שיצר את OCBC ב־1932, ולימים עמד בראשו מ־1938 ועד מותו ב־1967.[10] הקריירה שלו קושרת את סחר הגומי במישרין לבנקים הסיניים הנבחנים בפרק III של חלק זה.

סינגפור כשוק הגומי

הגומי הגיע לקוניו דרך סינגפור. הלטקס הוקרש ונערגל ליריעות באחוזות ובמשקים הקטנים, ולאחר מכן עושן, מוין ונארז. גומי מהמשקים הקטנים של מלאיה, ובמידה גוברת מאיי הודו המזרחית ההולנדית, הגיע לסינגפור באיכות לא אחידה, ועובד מחדש, מוין ונארז מחדש בידי סוחרים סינים לפני היצוא. Huff, שכתב את המחקר המוביל על השוק, מכנה את התפתחותו מאפיין בולט של התעשייה במלאיה הבריטית שנותר מוזנח יחסית.[11]

גומי האחוזות נמכר בתחילה בלונדון באמצעות מתווכים ב־Mincing Lane. סוחרי סינגפור רצו שוק מקומי, שיאפשר למוכרים לממש את יבולם בלי להמתין חודשים למכירה בלונדון. בנובמבר 1910 הקימה לשכת המסחר של סינגפור ועדת משנה שתשקול הקמת בורסת גומי מקומית, ובפברואר 1911 נפתח בניין בשם Singapore Rubber Exchange. אספה כללית מיוחדת של הלשכה ב־20 ביוני 1911 הקימה איגוד גומי, שמכירתו הפומבית הראשונה התקיימה ב־12 בספטמבר 1911. שתים־עשרה מכירות פומביות נערכו ביתרת אותה שנה, וחמישים ושתיים ב־1912.[12] המכירה הפומבית השבועית העניקה למושבה מחיר פומבי, שהפך לנקודת ייחוס לבעלי מטעים, לסוחרים ולמלווים ברחבי האזור.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

טעות נפוצה

לעתים מניחים שסינגפור התעשרה משום שהפיקה בדיל וגומי. האי עצמו לא הפיק אף אחד מהם בכמויות משמעותיות. המכרות שכנו בפרק (Perak) ובסלנגור (Selangor), המטעים במדינות המלאיות ולאחר מכן בסומטרה ובבורנאו. הכנסתה של סינגפור באה מהתפקידים שמילאה עבור היצרנים האלה: התכת בדיל, מיון גומי ומכירתו הפומבית, מימון כורים ובעלי מטעים, ניהול אחוזות באמצעות בתי סוכנות, ביטוח מטענים ושילוחם. דפוס זה של השתכרות מתיווך בלי בעלות על המשאב נותר הבסיס לעסקי הסחורות של סינגפור, שחלק G בוחן.

הערות

1. Wikipedia, “Henry Wickham (explorer)” (נצפה בנובמבר 2026): כ־70,000 זרעי עץ גומי מאזור Santarém ב־1876; הזרעים הגיעו לקיו ב־15 ביוני 1876; בתוך שבועות ספורים נבטו 2,700. ↩

2. Wikipedia, “Singapore Botanic Gardens” (נצפה בנובמבר 2026): שתילי הגומי הראשונים הגיעו מגני קיו ב־1877. ↩

3. NLB Infopedia, “Henry Nicholas Ridley” (SIP_518): 22 שתילים מסרי לנקה ב־1877, מהם 12 ניטעו בגנים הבוטניים. מקורות אחרים מציינים אחד־עשר עצים ומשלוח ישיר מקיו. ↩

4. Wikipedia, “Henry Nicholas Ridley” (נצפה בנובמבר 2026): נבחר ב־1888 לתפקיד מנהל הגנים והיערות ביישובי המצרים; המנהל המדעי הראשון של הגנים הבוטניים של סינגפור; ב־1895 שכלל וקידם שיטת ניצול בדגם אדרה, אשר “enabled latex to be harvested without seriously damaging the trees”; להטו זיכה אותו בכינוי “Mad Ridley”. ↩

5. Wikipedia, “Singapore Botanic Gardens” (נצפה בנובמבר 2026): Ridley “spearheaded rubber cultivation”; הגנים סייעו לשכלל את “the technique of rubber extraction, which is still in use today”; בשיאו, בשנות העשרים, חצי האי המלאי “cornered half of the global latex production”. Wikipedia, “Henry Nicholas Ridley” (נצפה בנובמבר 2026): חזר לאנגליה ב־1911 ועבד בקיו על פלורה מלאית בת חמישה כרכים שפורסמה בשנים 1922–1925; נפטר בקיו ב־24 באוקטובר 1956, בגיל 100. ↩

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

6. Wikipedia, “Rubber industry in Malaysia” (נצפה בנובמבר 2026): “The first commercial rubber planting was in 1896.” Wikipedia, “Tan Chay Yan” (נצפה בנובמבר 2026): “the first man to plant rubber on a commercial basis”, הוכנס לנטיעת גומי בידי Henry Nicholas Ridley; פתח “22-rubber acre (89,000 m2) estate at Bukit Lintang”. ↩

7. Wikipedia, “Rubber industry in Malaysia” (נצפה בנובמבר 2026): “In 1903, 20,000 acres were dedicated to rubber production in Malaya. By 1922, this number had risen to 2,260,000 acres.” John H. Drabble, “The Economic History of Malaysia”, EH.Net Encyclopedia, 31 ביולי 2004: שטח הגומי במלאיה הגיע ל־935,000 הקטאר (כ־2.3 מיליון אקר) עד 1921, כ־55% מסך השטח בדרום אסיה ובדרום־מזרח אסיה, עם תפוקה של 50% מהייצור העולמי. ↩

8. John H. Drabble, “The Economic History of Malaysia”, EH.Net Encyclopedia, 31 ביולי 2004: בין 1903 ל־1912 נרשמו כ־260 חברות לפעילות במלאיה. W.G. Huff, “The Development of the Rubber Market in Pre-World War II Singapore”, *Journal of Southeast Asian Studies*, כרך 24, גיליון 2, ספטמבר 1993, עמ׳ 285–306, הערת שוליים 7 (כפי שמוצגת ב־Cambridge Core): רשימת בתי הסוכנות העיקריים בסינגפור שהחזיקו במניות מטעים ובסוכנויות מכירה ואספקה. ↩

9. John H. Drabble, “The Economic History of Malaysia”, EH.Net Encyclopedia, 31 ביולי 2004: ב־1921 השתרעו האחוזות על כ־60% מהשטח הנטוע (75% בבעלות אירופית) והמשקים הקטנים על כ־40%; משקים קטנים הוגדרו כמשקים שגודלם פחות מ־40 הקטאר, ואלה שגודלם 2 הקטאר או פחות היו ברובם בבעלות מלאית. ↩

10. Wikipedia, “Lee Kong Chian” (נצפה בנובמבר 2026): נודע בכינוי “Southeast Asia’s Rubber and Pineapple King”; Nam Aik Rubber Company הוקמה ב־1931; סגן יו״ר Chinese Commercial Bank וצד למיזוג של 1932 שיצר את OCBC; סגן יו״ר OCBC מ־1932 ויו״ר מ־1938 ועד מותו ב־1967. ↩

11. W.G. Huff, “The Development of the Rubber Market in Pre-World War II Singapore”, *Journal of Southeast Asian Studies*, כרך 24, גיליון 2, ספטמבר 1993, עמ׳ 285–306, קטע הפתיחה כפי שמוצג ב־Cambridge Core: “an outstanding feature of the British Malayan industry remains relatively overlooked”, כלומר “the development of the Singapore rubber market”; הערות שוליים 44–45 על גומי באיכות הכנה ירודה ממשקים קטנים באיי הודו המזרחית ההולנדית. ↩

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

12. Wikipedia, "100 Robinson Road" (נצפה בנובמבר 2026), בהפניה ל־*The Straits Times* מ־11 בנובמבר 1910 ומ־2 בפברואר 1911: הלשכה "formed a subcommittee to deliberate the establishment of a local Rubber Exchange"; בניין הבורסה נפתח עד פברואר 1911. Wikipedia, "Rubber Trade Association of Penang" (נצפה בנובמבר 2026), בהפניה ל־*The Straits Times* מ־12 ומ־21 ביוני 1911: האיגוד בסינגפור "formed at a special general meeting of the Singapore Chamber of Commerce and Exchange" ב־20 ביוני 1911; שתים־עשרה מכירות פומביות מהמכירה הראשונה ב־12 בספטמבר ועד סוף השנה; "Fifty-two auctions were held in 1912". ↩

Disclaimer

This article is provided for general information only. It is based on publicly available sources as at its date of publication. These sources have not been independently verified against licences, regulatory registers or the records of the entities concerned. It is not legal, tax, financial or investment advice. Nor is it a recommendation to invest in, transact with or use the services of any entity mentioned. Law and regulation change frequently, so the content may be incomplete or outdated. To the fullest extent permitted by law, Dr Alexander Ressos and the publisher of SingaporeIQ exclude all liability for loss or damage arising from the use of or reliance on this article. Readers should obtain advice on their specific circumstances before acting or refraining from action.

Names and trademarks of the entities discussed belong to their owners and are used for identification only. Their mention implies no endorsement, affiliation or allegation of wrongdoing. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. Corrections and updates: contact@ressos.com.

© 2026 Dr Alexander Ressos. This article may be quoted with attribution to SingaporeIQ (SingaporeIQ.com). Reproduction in full and any commercial use require prior written consent. The Legal Terms at https://singaporeiq.com/legal-terms apply.

Author contact: Dr Alexander Ressos, TEP · contact@ressos.com